

HAMLET İSAXANLI: «BÖYÜK İRADƏ SAHİBİ OLMALISAN Kİ, XIRDA VƏ BÖYÜK MANEƏLƏR SƏNİ YOLUNDAN ÇƏKİNDİRƏ BİLMƏSİN»

Həmsöhbətimiz Xəzər Universiteti və "Dünya" məktəbinin təsisçisi, professor Hamlet İsaxanlıdır

– Hamlet müəllim, ilk sualım Azərbaycan təhsil sistemi haqqındadır. Bu barədə nələri söyləmək istərdiniz?

– Qısaca olaraq, istərdim Azərbaycan təhsil sistemi ilə xarici ölkələrin bu sahədə təcrübəsi haqda müqayisəli xülasə verim. Azərbaycanda da dünyanın başqa ölkələrində olduğu kimi, təhsil ayrı - ayrı pillələrə bölünür. Ən birinci pillə məktəbəqədər təhsildir. Bir çox ölkələrin təcrübəsində bu mərhələ uşaqların 3-5 yaşına təsadüf edir. Sonrakı mərhələ – Məktəb təhsili əsasən UNESCO klassifikasiyasına uyğun olaraq, ibtidai, aşağı orta və yuxarı orta pillələrə bölünür. Ölkəmizdə ibtidai təhsil 4 illikdir. Halbuki, çox ölkələrdə bu müddət daha çox, əsasən 6 il təşkil edir. Ümumən götürsək, ölkəmizdə məktəb təhsili 11 illikdir və bu 11 il özündə qeyd etdiyimiz 3 pillənin hamısını ehtiva edir. Bəzən müəyyən mütəxəssislər tərəfindən məktəblərin ayrılıqda hər bir təhsil pilləsinə uyğun ixtisaslaşması fikri də irəli sürülür. Bu, fikrimcə, məqsədəuyğun olardı. Biz, öz növbəmizdə «Dünya» məktəbini təsis etdikdə qərara aldığımız ki, məktəbəqədər, ibtidai, aşağı orta və yuxarı orta təhsil pillələrinin hamısı ilə məşğul olaq (vahid bir məktəbdə). Bundan sonra gələn təhsil pilləsi orta ixtisas, yəni kolleclər və peşə məktəbləridir. Azərbaycanda bu təhsil pilləsi, əfsuslar olsun ki, nisbətən zəif inkişaf edib. Biz rəsmi olaraq təhsilin bu pilləsi ilə bağlı tədris aparmırıq. Amma bununla belə, Xəzər Universiteti nəzdindəki treninq mərkəzləri tərəfindən oxşar xidmət təqdim edilir. Müəyyən istiqamətlər üzrə təlimlər keçirilir və nəticədə kursu uğurla bitirənlərə sertifikat verilir.

– Təhsil sahəsində islahatlar etməli olsaydıңыз, hansı tədbirləri həyata keçirərdiniz?

– Əslində, təhsildə islahatlar məsələsi mənim həm yazdığım kitablar, beynəlxalq konfranslarda və ictimaiyyət qarşısında etdiyim çıxışlar zamanı ən çox toxunduğum problemdir. Birinci mühüm məsələ – dövlətlə özəl təhsil müəssisələri arasındakı münasibətlərin tənzimlənməsidir. Hazırda təhsildə, xüsusilə ali təhsil istiqaməti üzrə, ciddi rəqabət mövcuddur. Biz çalışmalıyıq ki, təhsilimizin keyfiyyəti yüksək olsun. Bu cür rəqabət şəraitində davam gətirmək və irəliləmək üçün təhsil qurumu kimi çalışmalı-

yıq ki, vaxtılı-vaxtında qərar qəbul edə bilək, daha çevik hərəkət edə bilək. Məsələn, ali təhsil müəssisələrinə tələbə qəbulu prosesinə baxaq. Bu vacib mərhələdə ali təhsil müəssisəsi özü müstəqil olaraq heç bir tədbir həyata keçirə bilmir. Bütün qəbul proseduru tam olaraq, dövlət tərəfindən həyata keçirilir. Düzdür müəyyən dövr ərzində bu məqsədəuyğun hesab olunurdu ki, tələbə qəbulu zamanı xoşagəlməz halların, daha doğrusu, korrupsiyanın qarşısı alınsın. Amma sonrakı mərhələdə, fikrimcə, ali məktəb özü müstəqil qərar vermək hüququna malik olmalıdır. Başqa bir problem. Dünyanın hər bir ölkəsində təhsilin bitməsi zamanı verilən sənəd - diplomlar məzunlara ali təhsil müəssisəsi tərəfindən verilir. Bu nə deməkdir? Yəni hər bir ali məktəbin özünün diplomu olur, diplomun arxasında ali məktəbin nüfuzu dayanır. Bizdə isə bu tam fərqli – mərkəzi qaydada həyata keçirilir. Bütün təhsil qurumlarına eyni dövlət təşkilatı tərəfindən eyni diplom forması təqdim edilir. Daha bir problem. Ali məktəblər yeni ixtisaslar üzrə mütəxəssis hazırlamaq məsələsində sərbəst olmalıdır. Dövlətin bu işə az-çox maliyyə ayırması və ya heç ayırmaması bu hazırlığın səviyyəsi ilə əlaqəli ola bilər. Dördüncü çox mühüm məsələ – dövlətin təhsilə münasibətdə tətbiq etdiyi vergi siyasətidir. Hər bir işin uğurlu idarə edilməsi düzgün maliyyələşdirmə mexanizmindən asılıdır – özəl və ya dövlət qurumu olmağından asılı olmayaraq. Belə düşünürəm ki, təhsil müəssisəsindən əlavə dəyər vergisinin tələb edilməsi düzgün deyil. Üstəlik də dünya təcrübəsində elə bir ali məktəb yoxdur ki, yalnız tələbələrədən aldığı təhsil haqqı ilə fəaliyyət göstərsin. Əlavə dövlətdən kömək olmalıdır, dövlət ali məktəbin əlindən pulunu almamalıdır. Həmçinin, ali təhsil qurumlarının özəl kifayət qədər qətiyyətli, zirək və çevik olmalıdır ki, ictimaiyyətdən, xeyriyyə və biznes qurumlarından müəyyən vəsait toplaya bilsin. Xarici ölkələrin təcrübəsində belə hallar kifayət qədərdir. Məsələn, 10 nəfər tələbənin bir xeyriyyəçi tərəfindən oxudulması, maddi-texniki bazanın qurulmasına dəstək olmaq kimi. Hətta ABŞ və digər Qərbi ölkələrində belə bir təcrübə də vardır ki, təhsil müəssisələrinə maliyyə yardımı göstərən qurumlara münasibətdə dövlət vergi güzəştləri tətbiq edilir. Ali məktəbin köməyə bu qədər ehtiyacı olduğu halda onun əlavə dəyər vergisi verməsi düzgün deyil. Və əlbəttə ki, maaşların artırılmasına böyük ehtiyac var...

– Hamlet müəllim, fikrinizcə, bu gün Azərbaycan məktəbinin ən böyük problemi nədir?

– Obyektiv desək, hazırda Azərbaycan məktəblərində çox problem var. Bunlardan ən birincisi müəllimlərin əməkhaqqı məsələsidir. Fikrimcə, müəllimin aylıq əməkhaqqı, heç olmasa 800 manat olmalıdır ki, ailənin ən zəruri tələbatları ödənilsin. Təəssüf ki, nəinki müəllim, hətta məktəb direktoru belə qeyd etdiyim

məbləgdə əməkhaqqı ala bilmir. Məhz bu səbəbdən müəllimlərin çoxu repetitorluq fəaliyyəti ilə məşğul olur. Bu da öz növbəsində onun bir müəllim kimi məktəbdə etdiyi tədrisin keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir. Bundan əlavə, dünyada xüsusi göstərici var – bir müəllimə adam-başı düşən şagirdlərin sayı. Bu, dünya təcrübəsində inkişaf etmiş ölkələrdə orta hesabla 20 şagird təşkil edir. O qədər də zəngin olmayan ölkələrdə bu göstərici 25-30 şagird təşkil edir. Azərbaycanca bu rəqəm 8-dir. Təsəvvür edin ki, bu qədər müəllim artıqlığı var. Üstəlik də bu müəllimlərin xeyli hissəsi bilik cəhətdən kifayət qədər zəifdir. Belə müəllimlər nəticədə məntiqi olaraq, orta təhsilin keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir. Digər tərəfdən, düşünürəm ki, orta məktəb müəllimlərinin çox ciddi yenidən hazırlıq sistemi olmalıdır. Xüsusi Treninq proqramı hazırlanmalı və tətbiq edilməlidir. Bəs sual oluna bilər ki, müəllimlərin əməkhaqqı niyə artırılmır? Səbəblərdən biri odur ki, müəllimlərin sayı normadan xeyli artıqdır, həddindən artıq çoxdur. Azərbaycanda hazırda 300 mindən artıq müəllim var. Paradoksal bir hal da odur ki, bu qədər müəllim sayı ilə yanaşı müəllim kadrları hazırlayan dövlət ali məktəbləri və ixtisaslarının sayı-hesabı yoxdur. Üstəlik, müəllim ixtisasını seçən abituriyentlər, adətən, qəbul imtahanlarında nisbətən zəif bal toplayan məktəb məzunları olur. Başqa bir məsələ – məktəblərin maddi texniki bazasının gücləndirilməsi zərurətidir. Düzdür ölkəmizdə bu istiqamətdə real işlər aparılır. Heydər Əliyev Fondu və Təhsil Nazirliyinin həyata keçirdiyi layihələr danılmazdır. Amma bu iş hər zaman davam etdirilməlidir. Belə ki, təmir və tikintiyə ehtiyacı olan məktəblərin sayı çoxdur. Hələ görülməli çox işlər var.

Yerdə qalan problem kimi mən təhsildə rüşvət və tapşırıq sisteminin olmasını hesab edirəm. Bu çox dəhşətli bir haldır. Bu xoşagəlməz hallar olan yerdə heç vaxt keyfiyyət, bərabərlik və ədalətdən danışmaq olmaz.

– Sizin üçün "yaxşı məktəb" məfhumu altında hansı həqiqətlər dayanır?

– İki il bundan əvvəl biz "Dünya" məktəbində görkəmli elm və ictimai xadimlərin iştirakı ilə geniş konfrans keçirdik. Konfransın mövzusu isə "Yaxşı məktəb nədir" idi. Zənnimcə, hər şeydən əvvəl, yaxşı məktəbin özünə-məxsus bir inkişaf planı və fəlsəfəsi olmalıdır. "Mənim məktəbimi digərlərindən fərqləndirən nədir?" sualına cavab olmalıdır. Məktəb ən yaxşı, ən peşəkar müəllimləri ətrafına toplamalıdır. Məktəbin yaxşı maddi – texniki bazası olmalıdır. Məktəbin tədris planı müasir olmalı, həm dünya təcrübəsini nəzərə almalı, həm də milli dəyərlərə söykənməlidir. Şagirdlər əzbərci deyil, düşünmək qabiliyyəti, məsələ həll etmək, qərar qəbul etmək istiqamətində yetişdirilməlidir. Bundan əlavə, idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi də vacib məsələdir. Misaal üçün bildirim ki, qonşu Gürcüstanda belə bir təcrübə var ki, məktəbin idarə heyəti təşkil olunur. Gizli səsvermə yolu ilə 6 müəllim, 6 valideyn və bir şagird seçilir. Bütün daxili məsələlər və dövlətlə, ictimaiyyətlə iş bu idarə heyətində müzakirə olunur və qərar qəbul edilir. Direktor burda yalnız icracıdır.

– "Dünya" məktəbi digər ümumtəhsil məktəbləri ilə müqayisədə hansı üstünlüklərə malikdir?

– "Dünya" məktəbi digər məktəblərdən yaxşı mənada xeyli fərqlənir. Bizim üçün ən mühüm məsələ korrupsiya və tapşırıq sisteminin olmamasıdır. Bu həm şagird və tələbə qəbulunda, dərs prosesində şagirdərin

biliyinin qiymətləndirilməsi, müəllim - şagird, müəllim-valideyn münasibətlərində özünü göstərir. Məktəb rəhbərliyi tərəfindən bu məsələ çox ciddi şəkildə tənzimlənir. Məktəbdə təhsil alan hər bir şagird orada çalışan müəllimin öz uşağı simasında. Doğma uşağımızı sevdiyimiz qədər də hər şagirdə sevgi, diqqət və qayğı ilə yanaşırıq. Bu ideya çox mühümdür. Təhsil proqramına maraqlı olması baxımından dəyişikliklər edirik. Elə fənlər var ki, başqa məktəblərdə yoxdur, onları özümüz proqrama daxil edirik. Bizdə şagird dinləyici deyil, dərsin iştirakçısına çevrilir. Şagird, müəllim qədər fəal olmalıdır, müzakirələr apara-apara öz şəxsi fikrini formalaşdırmalıdır. Bu, şagird mərkəzli təhsil modeli adlanır. Sadə dildə desək, burada şagirdlər oyunçu, müəllim isə onların məşqçisidir. Bundan başqa, tərbiyə məsələlərinə ciddi yanaşma mövcuddur. Burada hamı bərabərdir və hamıya eyni qayğı göstərilir. Ən əsas məqam isə "Dünya" məktəbinin Azərbaycanda yeganə beynəlxalq İB statusu olan məktəb olmasıdır.

– Məktəbinizdə neçə şagird təhsil alır və onların sayının artımı gözlənilirmi?

– Hazırda "Dünya" məktəbində təxminən 300 şagird təhsil alır. Bu bizim üçün yaxşı rəqəmdir. Bu gün məktəbimizdə olan maddi-texniki baza məhz bu sayda şagirdə keyfiyyətli təhsil vermək imkanı yaradır. Lakin bununla belə, gələcək illər üçün şagird sayının artımı planlaşdırılır. Belə ki, "Dünya" məktəbi üçün yeni tədris və xidmət kompleksinin istifadəyə verilməsi planlaşdırılır. Yaxın günlərdə tikinti işlərinə başlanılacaq. O zaman biz şagird sayını artırma biləcəyik. Yeni kompleksin tikintisi kifayət qədər bahalı layihə olacaq. Buna görə, bizə maliyyə yardımını göstərə biləcək qurumlara müraciət edirik ki, bizə dəstək olsunlar.

– Məktəbin müəllim kontingenti haqda nə deyə bilərsiniz?

– İlk növbədə bildirim ki, "Dünya" məktəbində hər müəllim işləyə bilməz. Məktəbə müəllim qəbulu böyük müsabiqə əsasında aparılır, çox vaxt 30 - 50 ərizəçidən biri seçilir. Müəllimlərimiz əsasən üç qrupa bölünür:

- elm adamları, professor və dosentlər;
- təcrübəli orta məktəb müəllimləri;
- Xəzər Universitetinin gənc məzunları.

"Dünya" məktəbində müəllimlərin əməkhaqqı individual xarakter daşıyır. Məbləğ müəllimin tədris etdiyi fənnin çətinliyi, dərs saatlarının həcmi, tədris etdiyi dil və digər amillərdən asılıdır.

– Hamlet müəllim, sonda sizin məktəbin uğur formuluunu bilmək istərdik. Uğurunuzu şərtləndirən cəhətlər?

– Hər bir işin müvəffəqiyyətli sonluğu üçün qızıl qaydalar mövcuddur. Birinci və ən mühüm şərt peşəkarlıqdır. Hamı öz işinin peşəkarı olmalıdır. İkinci şərt, dəqiq və düşünülmüş planlaşdırma. Üçüncü şərt – iş görmək ehtirasıdır. Zənnimcə, bu çox əhəmiyyətlidir -daxili alov, bir işi yerinə yetirmək istəyi və etdiyin işdən zövq almaq imkanı. Ən sonuncu şərt isə iradəli insan olmaqdır. Böyük iradə sahibi olmalısan ki, çoxsaylı xırda və böyük maneələr səni yolundan çəkəndirə bilməsin. Başladığın işi sonuna qədər uğurla icra edə biləsən.

**S.Babayeva,
Business Time**